

به نام خداوند جان و خرد

سؤالات نهایی علوم و فنون ادبی دهم به صورت درس به درس

همراه با پاسخ (خرداد ۱۴۰۳)

گردآورنده: ابوذر اسفندیاری

<https://esfandiariabuzar.ir>

درس یکم: مبانی تحلیل متن

نقد و تحلیل نظم و نشر

۱. با توجه به ابیات زیر به سوالات پاسخ دهید. (خرداد ۱۴۰۳)

بوی تو نیاورد و پیامت نرسانید	« آمد نفس صبح و سلامت نرسانید
یا صبحدم از رشک، سلامت نرسانید	یا تو به دم صبح، سلامی نسپردی
زین هر دو ندانم که کدامت نرسانید	بر باد سپردم دل و جان، تا به تو آرد
و آیام به من، جرعه جامت نرسانید »	عمری است که چون خاک، جگر تشنه عشقم

الف- دو ویژگی ادبی متن را بنویسید. ویژگی‌های ادبی: قالب شعر غزل / تکرار واژه سلام / تشخیص (استعاره مکنیه): نفس صبح، سلام سپردن به صبح و صبحدم، پیغام‌رسان بودن باد / دل مجاز از وجود / دل و جان تناسب (مراعات نظیر) / تشبیه: چو خاک / جگر تشنه کنایه از شدت عشق / واج آرایی در حرف «س» در بیت اول و واج آرایی «د» در بیت ۳

ب- شعر را به لحاظ قلمرو فکری تحلیل کنید. (ذکر دو مورد) بیان فراق و جدایی، غم و اندوه از دوری یار در انتظار پیام از معشوق، شکایت از دوری یار، بالا بودن مقام معشوق، مضمون پردازی عاشقانه

۲. شعر زیر را بخوانید و به سوالات پاسخ دهید.

« ای آن که غمگنی و سزاواری	وندر نهان سرشک همی‌باری
رفت آن که رفت و آمد آن که آمد	بود آن که بود خیره چه غم داری »

الف) با توجه به کلمات مشخص شده دو ویژگی زبانی ابیات را بنویسید. کهنه و مهجور بودن لغات (خیره - سرشک) / کم بودن لغات عربی، کاربرد همی به جای می / کاربرد حرف اضافه اندر / کوتاهی جملات / سادگی و روانی / کاربرد واژگان فارسی

ب) یک آرایه ادبی در بیت دوم بیابید و بنویسید. تکرار - تضاد

ج) حس و حال فضای شعری و عاطفی ابیات بالا را بررسی کنید. نکوهش غم‌گرایی، دعوت به شادی و دوری از اندوه، ناپایداری دنیا، ادبیات تعلیمی و موارد مشابه

۳. برای هر یک از ابیات ستون «الف» ویژگی زبانی مناسب را از ستون «ب» انتخاب کنید. (خرداد ۱۴۰۳)

«الف»	«ب»
الف) مهتری گر به کام شیر در است / شو خطر کن ز کام شیر بجوی	۱. کاربرد کلمات کهن
ب) چون بُناگوش نیکوان شد باغ / از گل سبب و از گل بادم	۲. کاربرد دو حرف اضافه برای یک متمم
ج) که گر صیاد بیند هم چنینم / دهد حالی به گازر پوستینم	۳. تفاوت تلفظ واژگان در مقایسه با امروز

الف) ۲ (کاربرد دو حرف اضافه برای یک متمم) ضمناً با توجه به فعل «شو» گزینه یک نیز صحیح است.

ب) ۳ (تفاوت تلفظ واژگان در مقایسه با امروز)

ج) ۱ (کاربرد کلمات کهن)

درس دوم: : سازه‌ها و عوامل تأثیرگذار در شعر فارسی

موسیقی شعر

عاطفه

۱. اساسی‌ترین عامل پیدایش شعر..... است. (خرداد ۱۴۰۳)

(خرداد ۱۴۰۳)

۲. کدام یک از ابیات زیر از وزن شورآفرین و شاد برخوردار است؟

الف) ای ساربان، آهسته ران کارام جانم می‌رود

ب) ای ساربان، آهسته ران کارام جانم می‌رود

ج) ای ساربان، آهسته ران کارام جانم می‌رود

د) ای ساربان، آهسته ران کارام جانم می‌رود

ه) ای ساربان، آهسته ران کارام جانم می‌رود

و) ای ساربان، آهسته ران کارام جانم می‌رود

درس سوم: واج آرایی و واژه آرایی

زیبایی شناسی

۱. باتوجه به ابیات:

(خرداد ۱۴۰۳)

۱- خوابِ نوشینِ بامدادِ رحیل بازدارد پیاده را ز سبیل

۲- پیش از اینت بیش از این اندیشهٔ عشاق بود مهر ورزیِ تو با ما شهرهٔ آفاق بود

الف) تکرار واج در کدام بیت محسوس‌تر است؟ ۲ (پیش از اینت بیش از این اندیشهٔ عشاق بود / مهر ورزیِ تو با ما شهرهٔ آفاق بود)

آفاق بود)

(ب) این تکرار باعث آفرینش آرایه ..... می شود. **واج آرایه**

درس چهارم: تاریخ ادبیات پیش از اسلام

و قرن های اولیه هجری

تاریخ ادبیات

۱. - درستی و نادرستی عبارات زیر را مشخص کنید. (خرداد ۱۴۰۳)

الف) آثار ادبی پهلوی به سبب اهمیتی که در سنت شفاهی ایران داشته است، معمولاً به کتابت در آمده است. (درست/ **نادرست**)

ب) آثار ادبی منظوم و منثور زبان پهلوی از میان رفته اند. (**درست**/ نادرست)

ج) اصل «ترجمه تفسیر طبری به زبان عربی است اما محمد بن جریر طبری آن را به فارسی برگرداند. (درست/ **نادرست**)

نقد و تحلیل نظم و نثر

۱. با توجه به متن زیر دو مورد از ویژگی های زبانی نثر دوره سامانی را بنویسید.

«امیرسید ابوالمظفر ابوصالح منصور، علمای ماوراء النهر را گرد کرد و از ایشان فتوای کرد که روا باشد که ما این کتاب را به زبان پارسی گردانیم؛ گفتند: روا باشد خواندن و نبشتن تفسیر قرآن به پارسی، مرآن را که او تازی نداند.»

کوتاهی و سادگی جملات، کاربرد لغات کم کاربرد و کهن، استفاده کم از لغات عربی، تکرار فعل، کاربرد «مر» همراه با نشانه مفعول، کاربرد نبشتن به جای نوشتن و پارسی به جای فارسی، کاربرد حرف را در معنی حرف اضافه

درس پنجم: هماهنگی پاره‌های کلام

موسیقی شعر

۱. علامت‌های هجایی زیر را به معادل‌های آن متصل کنید. (یک مورد اضافه است.) (خرداد ۱۴۰۳)

۱. مؤذن	الف) _ _ U
۲. هوشمندی	ب) _ _ U _
۳. سرمستان	ج) _ _ U
۴. دل‌انگیزی	

۲. خط عروضی و نشانه‌های هجایی مصراع دوم بیت زیر را در جدول وارد کنید. (خرداد ۱۴۰۳)
 «من از اینجا به ملامت نروم»   «که من اینجا به امیدِ گرَوم»

خط عروضی	«الف»	«ب»	«ج»
نشانه هجایی	«د»	«ه»	«و»

الف) کِ مَ نِ جا   ب) بِ اُمی دی   ج) گِ رَ وَم
 د) _ _ UU   ه) _ _ UU   و) _ UU

۳. کدام مورد از نظر نوع مصوّت به کار رفته متفاوت است؟ (خرداد ۱۴۰۳)
 الف) معلّم   ب) نظرگه   ج) مقابل   د) تحمّل

درس ششم: سجع و انواع آن

زیبایی شناسی

۱. ارکان «سجع» را در جمله زیر مشخص کنید و نوع سجع را بنویسید. (خرداد ۱۴۰۳)

«فلان را کرم بی‌شمار است ... دارای عزمی است متین و طبعی کریم.»
 متین   کریم   سجع متوازن

۲. ارزش موسیقایی سجع در کدام عبارت بیشتر است؟ (خرداد ۱۴۰۳)

الف) الهی به شناخت تو زندگانیم، به نام تو آبادانیم.

ب) محبت را غایت نیست از بهر آن که محبوب را نهایت نیست.

ج) دو چیز محال عقل است: خوردن بیش از رزق مقسوم و مردن پیش از وقت معلوم.

۳. - با توجه به بیت زیر، آرایه درست را از داخل کمانک انتخاب کنید. (خرداد ۱۴۰۳)

الف) پشت و پناه سپاه من بود، در دیده دشمنان خار و بر روی دوستان خال (سجع متوازی - سجع متوازن)

درس هفتم: سبک و سبک شناسی (سبک خراسانی)

سبک شناسی

۱. کدام یک از جملات متن زیر نادرست است شماره آن را ذکر کنید. (خرداد ۱۴۰۳)

«نخستین آثار نظم زبان فارسی بعد از اسلام ابتدا در سیستان و سپس در خراسان بزرگ پدید آمد.» (۱) به سبک این آثار «سبک خراسانی» گفته اند و به علت آن که در اوج آن در زمان سامانیان بوده است، (۲) آن را سبک سامانی نامیده اند. سبک دوره سامانی را سبک بینابین نام نهادند (۳). زیرا ویژگی های سبک خراسانی در آن به چشم می خورد. (۴)

عبارت ۳ و ۴ (سبک دوره سامانی را سبک بینابین نام نهادند - زیرا ویژگی های سبک خراسانی در آن به چشم می خورد)

۲. پاسخ صحیح را از داخل کمانک انتخاب کنید. (خرداد ۱۴۰۳)

شعر در سبک خراسانی معمولاً واقع گراست و توصیفات عمدتاً طبیعی، محسوس (عینی - ذهنی) است.

۳. با توجه به ویژگی های سبک خراسانی در جدول زیر، موارد ستون «الف» را به ستون «ب» متصل کنید. (خرداد ۱۴۰۳)

«الف»	«ب»
الف) کاربرد دو نشانه برای یک مضمون	۱. ادبی
ب) شعر واقع گرا	۲. زبانی
ج) قافیه و ردیف بسیار ساده است	۳. فکری

الف) ۲ (زبانی) | ب) ۳ (فکری) | ج) ۱ (ادبی)

۴. «سبک فکاهی» جزء کدام یک از انواع طبقه‌بندی‌های مربوط به سبک محسوب می‌شود؟ (خرداد ۱۴۰۳)

الف) بر اساس محتوی   ب) بر اساس هدف   ج) بر اساس قلمرو دانش   د) به تناسب مخاطب

درس هشتم: وزن شعر فارسی

موسیقی شعر

۱. نشانه‌های هجایی بیت زیر با نشانه‌های هجایی کدام بیت، یکسان است؟ (خرداد ۱۴۰۳)

«پای استدلالیان چوبین بود   پای چوبین سخت بی تمکین بود»

الف) دل اگر خداشناسی همه در رخ علی بین   به علی شناختم من، به خدا قسم خدا را

ب) یار بد مار است هین بگریز از او   تا نریزد بر تو زهر آن زشت‌خو

درس نهم: موازنه و ترصیع

زیبایی شناسی

۱. واژه‌ای به کار ببرید که با جایگزینی آن، آرایه ترصیع ایجاد شود. (خرداد ۱۴۰۳)

عالم همه عابدند و معبود یکی است   دنیا همه ساجدند و ..... یکی است.

بر وزن مفعول (کلماتی مانند مسجود، معبود و یا هر کلمه دیگر بر این وزن)

۲. با ذکر علت بنویسید شاعر در بیت « جفا پل بود بر عاشق شکستی / وفا پل بود، بر دشمن فشاندی » برای زیبایی آفرینی در شعر خود،

از آرایه ترصیع استفاده کرده یا موازنه؟ (خرداد ۱۴۰۳)

موازنه   کلمات دو مصرع دو به دو با هم سجع متوازی و سجع متوازن دارند

درس دهم: زبان و ادبیات فارسی در سده‌های پنجم و ششم و ویژگی‌های سبکی آن

سبک شناسی

۱. جای خالی را با واژه مناسب پر کنید.

رواج مفاخره، شکایت و انتقاد اجتماعی از ویژگی‌های سطح ..... شعر قرن پنجم و ششم است. (خرداد ۱۴۰۳)

سطح فکری

نقد و تحلیل نظم و نثر

۱. با توجه به متن زیر به سؤالات پاسخ دهید.

(خرداد ۱۴۰۳)

«فرمان بزرگوار از خدای نامدار می‌گوید ... بندگان من، مرا پرستید و مرا خوانید و مرا دانید که آفریدگار من؛ کردگار نامدار، بنده‌نواز آمرزگار منم؛ مرا پرستید که جز من معبود نیست؛ مرا خوانید که جز من مجیب نیست.»

خواجه عبدالله انصاری

الف) ابوالفضل میبیدی در این متن از نثر چه کسی تأثیر پذیرفته است؟

موزون (مسجع)

ب) نوع نثر این متن ..... است.

(خرداد ۱۴۰۳)

۲. با توجه به متن:

«چنین آورده‌اند که نصر بن احمد واسطه عقد آل سامان بود و اوج دولت آن خاندان ایام مُلک او بود و اسباب تمنّ و علل ترقّع در غایت ساختگی بود. خزاین آراسته و لشکر جرّار و بندگان فرمانبردار. زمستان به دارالملک بخارا مقام کردی و تابستان به سمرقند رفتی یا به

شهرهای خراسان.» (چهارمقاله، نظامی عروضی)

کدام گزینه از ویژگی‌های نثر این متن نیست؟

ب) استفاده از دو حرف اضافه برای یک متمم

الف) حذف فعل به قرینه

د) کاربرد واژگان مهجور عربی

ج) استفاده از ترکیبات دشوار

درس یازدهم: قافیه

موسیقی شعر

۱. قافیه کردن کدام یک از واژگان داخل کمانک نادرست است؟ (شالیز - کاریز - لذیز - نیز) (خرداد ۱۴۰۳)
پیوند روح می کند این باد مشک بیز / هنگام نوبت سحر است ای ندیم ..... **لذیز**

۲. در کدام ابیات «ردیف» وجود دارد؟ (خرداد ۱۴۰۳)

- (الف) هر که گوید کلاغ چون باز است / نشنودش که دیده ها باز است
(ب) غم خویش خور که خویش / به مرده نپردازد از حرص خویش
(ج) به جهان خرم از آنم که جهان خرم از اوست / عاشقم بر همه عالم که همه عالم از اوست
(د) پدر با پسر یکدگر را کنار / گرفتند کرده غم از دل کنار
۱. الف - ج   ۲. ب - د   ۳. الف - د   ۴. ب - ج

۳. هر یک از اصطلاحات داخل کمانک را مقابل بیت مربوط به آن بنویسید (ذوقافیتن - قافیه درونی) «یک بیت اضافی است» (خرداد ۱۴۰۳)

الف) ذوقافیتن	۱. گلزار و باغ عالمی، چشم و چراغ عالمی / همدرد و داغ عالمی، چون پا نهی اندر جفا
ب) قافیه درونی	۲. طُرفه می دارند یاران صبر من بر داغ و درد / داغ و دردی کز تو باشد خوش تر است از باغ و ورد
	۳. کسی دانه نیک مردی نکاشت / کزو خرمن کام دل بر نداشت

۴. حروف قافیه در کدام گزینه بر اساس الگوی «مصوّت + صامت + حروف الحاقی» است؟ (خرداد ۱۴۰۳)

- (الف) ما چون ز دری پای کشیدیم کشیدیم / امید ز هر کس که بریدیم بریدیم
(ب) بگو تا سوار آورم زابلی / که باشند با خنجر کابلی
(ج) اگر جنگ خواهی و خون ریختن / بر این گونه سختی بر آویختن

۵. بیت زیر را بخوانید و با توجه به واژگان قافیه جدول را کامل کنید. (خرداد ۱۴۰۳)
 «روز وصل دوستداران یاد باد / یاد باد آن روزگاران یاد باد»

حروف الحاقی	حروف اصلی	حروف روی	قاعده
«الف»	«ب»	«ج»	«د»

الف (ان) | (ب) ار | (ج) ر | (د) قاعده ۲

۶. در شعر زیر دومین واژه قافیه را مشخص کنید. (خرداد ۱۴۰۳)
 «من که جستوجوگرم / سرودهای ناشنیده را / شعر من که عاشقم / همیشه از تو گفتن است / ای که در بهار سبز نام تو / رسالت گل محمدی / شکفتن است.»
 شکفتن

۷. اگر واژگان «نو - جو» به عنوان قافیه شعر به کار روند، قاعده قافیه کدام است؟ (خرداد ۱۴۰۳) قاعده ۲

درس دوازدهم: جناس و انواع آن

زیبایی شناسی

- نوع جناس ناهمسان را در ابیات زیر بنویسید. (خرداد ۱۴۰۳)
 الف) چو شد روز رستم بپوشید گبر / جناس ناهمسان (گبر - ببر)،
 جناس ناهمسان افزایشی (بر - ببر)
 ب) اگر پای در دامن آری چو کوه / جناس ناهمسان افزایشی (کوه - شکوه)، جناس ناهمسان اختلافی (سر - در)
 ج) عجب نیست از گل که خندد به سروی / جناس ناهمسان حرکتی (گل - گل)
 ۲. نوع جناس را در بیت زیر بنویسید و معانی متفاوت آن را ذکر کنید. (خرداد ۱۴۰۳)
 «ای مرغ اگر پری به سر کوی آن صنم / پیغام دوستان برسانی بدان پری»
 پری و پری جناس همسان (تام) ۱.
 پریدن ۲. حوری (زیبارو، معشوق)

ترکیبی (از درس‌های یکم، چهارم، هفتم و دهم)

تاریخ ادبیات

گزینه مناسب برای عناوین ستون «الف» را از ستون «ب» انتخاب کنید. (یک گزینه اضافی است) (خرداد ۱۴۰۳)

«الف»	«ب»
الف) پدر شعر فارسی	۱. عطار نیشابوری
ب) قصیده تمام و کمال در موضوع حکمی و اندرزی سرود	۲. خواجه عبدالله انصاری
ج) بسیاری از شاعران به پیروی از وی به تصوف و عرفان روی آوردند	۳. رودکی
د) شیوه اصلی نثر موزون را به کمال رساند	۴. کسایی مرزوی
	۵. سنایی غزنوی

الف) ۳ یا رودکی | ب) ۴ یا کسایی مرزوی | ج) ۵ یا سنایی | د) ۲ یا خواجه عبدالله انصاری

ترکیبی (از درس‌های سوم، ششم، نهم و دوازدهم)

زیبایی شناسی

۱. با توجه به ابیات زیر آرایه‌های (موازنه - واژه‌آرایی) (تکرار) - اشتقاق) به ترتیب در کدام گزینه‌ها دیده می‌شود؟ (خرداد ۱۴۰۳)

- الف) هر کجا دردی است درمانیش هست / درد عشق است آن که درمانیش نیست
 ب) گل نعمتی است هدیه فرستاده از بهشت / مردم کریم تر شوند اندر نعیم گل
 ج) نظر تا کنی عَرَض نُقْل است و می / نفس تا کنی، حرف چنگ است و نی
 (۱) ب - ج - الف (۲) ج - الف - ب (۳) ج - ب - الف (۴) الف - ج - ب

۲. - با توجه به ابیات زیر، آرایه‌های درست را از داخل کمانک انتخاب کنید. (خرداد ۱۴۰۳)

- ب) سرو را بین بر سَماع بلبان صبح‌خیز / همچو سرمستان به بستان، پای کوب و دست‌زن (واج‌آرایی - جناس)
 ج) زمانه قرعۀ نو می‌زند به نام شما / خوشا شما که جهان می‌رود به کام شما (واژه‌آرایی - ترصیع)

۳. هر یک از آرایه‌های داخل جدول با کدام بیت متناسب است؟ (یک مورد اضافی است) (خرداد ۱۴۰۳)

الف) بوی جوی مولیان آید همی / یاد یار مهربان آید همی	۱. واج آرایبی
ب) بی عمر زنده من و این بس عجب مدار / روز فراق که نهد در شمار عمر	۲. واژه آرایبی (تکرار)
ج) وجه خدا اگرشودت منظر نظر / زین پس شکی نماند که صاحب نظر شوی	۳. ترصیع
د) ای تکیه‌گاه و پناه/ زیباترین لحظه‌های خلوت من/ ای شطّ شیرین پر شوکت من	۴. جناس
	۵. اشتقاق

الف) ۴ یا جناس (واج آرایبی نیز صحیح است) ب) ۲ یا واژه آرایبی (تکرار)

ج) ۵ یا اشتقاق د) ۱ یا واج آرایبی

